

Okul öncesi dönem çocuklarının Covid-19 öncesinde, sosyal-duygusal gelişiminde ebeveyn tutumlarının incelenmesi

Mustafa Öztürk¹, Begüm Nakıboğlu², Hakan Yıldız³, Hasan Kuşçu⁴

DOI 10.5281/zenodo.7787876

Özet

Çocuklar, toplumun geleceğinde rol alacak kesimdir. Çocukluk, toplumların olduğu kadar bireylerinde gelecekte temel niteliğindedir. Gelecek yıllardaki birçok davranış biçimi çocukluk dönemine bağlı olarak gelişmektedir. Özellikle, zamanlarının çoğunu ebeveynleri ile geçiren çocuklar, bu dönemlerde karşılaştıkları ebeveyn tutumları doğrultusunda sosyal-duygusal yönden gelişim göstermektedir. Sosyal-duygusal gelişim çocukların iç dünyası ve çevresine yönelik özelliklere etki etmektedir. 2020 Mart itibari ile Türkiye’de görülen Covid 19 Pandemisi sürece eklendiğinde çocuklar dahil toplumun birçok kesimi sağlık ve psikoloji açısından olumsuz etkilenmiştir. Bu çalışmada sosyal-duygusal gelişimlerin ebeveyn tutumlarına göre okul öncesi dönem çocuklarına nasıl etkilediğine yönelik, Covid 19 öncesi (2020 Mart ve önceki tarihler) dönemde gerçekleştirilen çalışmalar derlenmiştir. Türkiye’de Dergipark ve Yöktez internet sitelerinde konuyla alakalı olarak 2010-2020 yılları arasında yayınlanan ve erişilebilir haldeki 10 araştırma (lisansüstü tez ve makale) çalışmada incelenmiştir. Covid 19’un ortaya çıktığı Mart 2020’ tarihinden önce yapılan araştırma sonuçlarına göre ebeveyn tutumları; çocuklarda özerklik, sosyal davranışlar, duygusal özellikler, problem çözme, etrafı ile iletişim, ruh sağlığı, karar almada bağımsızlık gibi kavramların doğrudan etkide bulunduğu görülmüştür. Sonuçlara göre okul öncesi dönem çocuklarına ebeveynlerin olduğu kadar eğitim kurumları, öğretmen ve teknolojik ürünlerin (tablet, bilgisayar, vb.) sosyal-duygusal gelişimlerine etki etmektedir.

Anahtar Kelimeler: okul öncesi, covid 19, eğitim, sosyal gelişim, duygusal gelişim

Investigation of parental attitudes in social-emotional development of preschool children before Covid-19

Abstract

Children are the segment that will play a role in the future of society. Childhood is fundamental for the future of individuals as well as societies. Many behavior patterns in the coming years develop depending on the childhood period. In particular, children who spend most of their time with their parents develop social-emotionally in line with the parental attitudes they encounter during these periods. Social-emotional development affects the characteristics of children's inner world and environment. As of March 2020, when the Covid 19 Pandemic seen in Turkey was added to the process, many segments of the society, including children, were adversely affected in terms of health and psychology. In this study, studies conducted in the pre-Covid 19 period (March 2020 and earlier) on how social-emotional developments affect preschool children according to parental attitudes were compiled. In Turkey, 10 researches (graduate theses and articles) published between 2010-2020 and accessible on the subject on Dergipark and Yöktez websites were examined in the research. According to the results of the research conducted before the emergence of Covid 19 in March 2020, parental attitudes; It has been seen that concepts such as autonomy, social behaviors, emotional characteristics, problem solving, communication with others, mental health, independence in decision making have a direct impact on children. According to the results, educational institutions, teachers and technological products (tablets, computers, etc.) affect the social-emotional development of preschool children as well as parents.

Keywords: preschool, covid 19, education, social development, emotional development

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, ozttmust@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8845-4119

² Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, begumnakiboglu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0461-8994

³ Okul Müdürü, Millî Eğitim Bakanlığı, hakanyildiz0208@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7725-9497

⁴ Okul Müdürü, Millî Eğitim Bakanlığı, hsnks09@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9313-6094

Giriş

Doğum ile bebekler, günlük yaşamlarını sürdürmekte, her geçen yıl büyüyerek çocukluk ve yetişkinlik dönemine ulaşmaktadır. Çocuklukta yaşanabilecek olumsuz durumlar, gelişim bakımından risk teşkil edebileceği gibi davranış sorunları ve psikososyal gelişim bozukluklarına neden olabilecektir. Bununla birlikte yetişkin ve çocuklarda son dönemde psikososyal sorunlar ve sağlık problemlerine neden olan kavramlardan biri de Covid 19 olmuştur (Ertek, 2020; Baltacı ve Coşar, 2020).

Covid 19 ve Etkileri

Covid 19, virüs türü hastalık olmakla birlikte ilk olarak Aralık 2019'da Çin Halk Cumhuriyeti'nde ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkışı ile birlikte birçok bireyde belirtiler göstermiş, DSÖ ve dünya ülkeleri tarafından süreç takip edilmiş, 13 Ocak 2020 tarihinde tanımlanmış, DSÖ tarafından 14-17 Şubat 2020 gibi çeşitli tarihlerde salgın kapsamında küresel bilgilendirme brifingleri yapılmış ve 11 Mart 2020 tarihinde de DSÖ tarafından acil durum ilan edilmiştir (WHO, 2020; SB, 2022; Yükselmiş, 2022).

Toplumun büyük kesimini etkileyen sağlık sorunları arasında yer alan Covid 19, bulaşıcı nitelikte olup, ilk bulaş ile birlikte hafif veya ağır semptomlar ortaya koyabileceği gibi ölüme de neden olabilmektedir. Görüldüğü ilk dönemde ileri yaşlardaki bireylerde, diyabet, kanser, kronik solunum rahatsızlığı ve kardiyovasküler hastalık yaşayan bireylerde ciddi etkiler oluşturmaktadır (WHO, 2022). DSÖ (2020) ve Johns Hopkins Üniversitesi (JHU, 2020) tarafından 23 Ekim 2020 tarihi itibari ile dünya geneli covid 19 verileri incelendiğinde 40 milyondan fazla kişinin bu salgına yakalandığı ve 1 milyondan fazla kişinin ise covid 19 nedeni ile yaşamını yitirdiğini açıklamak durumunda kalmıştır. Salgınlar, tarihten itibaren SARS, Ebola veya H1N1 gibi farklı isimlerle olmakla birlikte çeşitli etkiler ortaya koymaktadır.

Okul Öncesi Dönem ve Ebeveyn Tutumları

Okul öncesi dönem, çocuklarda doğumdan sonra görülen ve 0-6 yaş aralığı dönem olarak ifade edilmektedir. Çocuklarda bu dönem, doğum sonrasında gelişmelerin çok hızlı gerçekleştiği dönemdir. 0-6 yaş aralığını kapsayan okul öncesi dönem, çocukların gelişimleri bakımından önem arz etmekle birlikte farklı beceriler ile gelişimsel deneyimlerin elde edildiği dönemdir (Karoğlu ve Ünüvar, 2017).

Çocukların tamamına yakını çocukluk dönemlerindeki kavramlar doğrultusunda geleceğe hazırlanmaktadır. Sosyal duygusal gelişim, çocukluk döneminde gelişim göstermektedir. Sosyal-duygusal gelişimin risk altında ilerleyişi davranış bozuklukları ve çeşitli psikolojik sorunları da beraberinde getirebilecektir. Özellikle okul öncesi çocuklarını etkileyen en önemli faktör anne ve baba tutumları olmaktadır. Öngider'e (2013) göre; ailelerin çocuklarla olan ilişkilerinin dışında ebeveynlerin kendi aralarındaki ilişkinin çocuk üzerinde oldukça etkisi vardır ve bu nedenle ailenin alt sistemlerindeki sağlıklı ilişki yapısı çocukların psikolojilerini sağlıklı yönden gelişmesini sağlamaktadır.

Ebeveynlerin tutumları doğrultusunda okul öncesi dönemde çocukların sosyal ve duygusal özellikleri gerek olumlu ve gerekse olumsuz yönde şekillenebilmektedir. Örneğin Ayan (2007: 212) tarafından yapılan çalışmada, aile ortamında ebeveynler tarafından şiddete maruz kalan çocukların daha fazla saldırgan eğiliminde olmasına neden olduğu belirlenmiştir. Öyle ki çocukluk dönemindeki maruz kalınan şartların çocukların yaptığı resimlerde dahi farklılığa neden olduğu yapılan araştırmalarda elde edilen diğer sonuçlar arasındadır (Güven, 2015: 209). Görüleceği üzere ebeveyn tutumlarının çocuklar üzerinde etkisi bulunmaktadır.

Okul Çağı Çocuklarının Özellikleri

Canlı varlıklar, doğumu itibari ile sürekli gelişim içerisinde değişimler yaşamaktadır. İnsanda gelişim, süreklilik arz eden ve insanın bulunduğu dönem itibari ile farklı hızlarda ve farklı yaşlarda meydana gelen özelliklerdir. Bu dönemler farklı araştırmalarda ayrı sınıflar ve farklı yaş gruplarında değerlendirilebilmektedir (Yıldız, 2014; Akca ve Alkaya, 2021).

Okul çağı çocukları, Türkiye’de 66 ile 72 ay aralığında olan çocuklar yasal anlamda okul çağı çocuğu olarak kabul edilmektedir. Okul çağı dönem, 6 yaşından başlarken ergenlik dönemi olan 12 yaşa kadar devam etmektedir. Bu dönemdeki çocuklar sosyal anlamda ilk kez aile ortamları ile yakın çevrelerinde karşılaşmakta ve bu sürece okul yaşamı da dahil olmaktadır. Bu dönem ergenlik dönemine kadar devam ederken çocukların her yıl ortalama 180 iş günü okullarda vakit geçirdiği bilinmektedir (MEB, 2014). Okula tam erişemeyen okul çağı çocukları ise birçok sosyal faaliyetten mahrum kalmakta ve olumsuz etkilenmektedir. Dünya genelinde okul çağı çocukları arasında yer alan 123 milyon çocuğun okula gitmediği dikkate alındığında olumsuz etkilenen okul çağı çocuklarının sürece dahil edilmesi gerektiği ve gelecek yıllarda sorun yaşamamaları önem arz etmektedir (UNICEF, 2017).

Okul çağı çocukluk dönemi, çevresel uyarıların arttığı, aile ortamından çıkıldığı, öğrenme ve okulluluk yaşantılarının da artmasıyla öne çıkan dönemdir. Son çocukluk olarak da adlandırılabilen bu dönemde 6-12 yaş arası çocuklar ergenlik öncesinde olgunluk kazanırken bilişsel, fiziksel ve sosyal gelişimde sağlıklı biçimde ilerlemesi gerekmektedir. Bu durum çocuğun güven veren ve destekleyici unsurların bulunduğu ortamlarda bulunması ile sağlanabilmektedir (Yavuzer, 2018).

Bireylerde gelişim süreçlerinden her döneme özel gerçekleştirilmesi gerekli çeşitli özellikler bulunmaktadır. Bu kapsamda 6-12 yaş arasındaki okul çağı çocuklarının özellikleri;

- Kişisel bağımsızlığı elde etme,
- Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi (erkek ve kadın rolleri)
- Sosyal gelişim ile yaşlıları arasında iyi ilişkiler kurma,
- Değerler ve vicdan sisteminin geliştirilmesi,
- Günlük yaşamda gereken beceri ve kavramların kazanılması,
- Kişi ve kurumlara yönelik tutum geliştirme,
- Okuma, yazma ve sayısal beceriler olmak üzere çeşitli başlangıç düzeyli ilköğretim kabiliyetlerinin kazanılması
- Kendisine karşı bütüncül algılayış biçimi ile gelişmekte olan vücudu karşısında pozitif yaklaşım geliştirme,
- Motor becerilerin geliştirilmesi
- Küçük ve büyük kasların kullanılmasını öğrenme

olarak belirtilebilir (Virtual University, 2018; Topçuoğulları, 2021)

Okul çağı çocuklarında bilişsel, sosyal ve dil gelişimleri koordineli olarak gelişim göstermektedir. Bu dönemdeki çocuklar Erikson tarafından tanımlanan 8 farklı psikososyal gelişim evresinden dördüncüsüne diğer bir ifade ile “Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu” olarak adlandırılan evreye karşılık gelmektedir. Bu evredeki çocuklarda çevresinde bulunan nesnelere çalışma biçimi ve üretimine ilgi duymakta, öğrenme ve merak duyguları artmaktadır. Benzer biçimde problem çözme ve yaratıcı düşünme gibi becerilerin gelişimiyle sonuçlanan olumlu kavramlar arasındadır (Yavuzer, 2018; Santrock, 2020).

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Çocukluk dönemi, birçok araştırmacı tarafından önemsenen konu olmuştur. Çocukların sosyal ve duygusal alanlarını keşfetmek birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir. Bu sebeple sosyal-

duygusal açıdan artan talepler karşısında psikologlar başta olmak üzere çeşitli kesimler araştırmalarında okul öncesi döneme yönelik olarak, çeşitli kavramlar ile birlikte sosyal gelişim ve duygusal gelişim kavramlarına yer vermiştir (Tarasova, 2016).

Sosyal özellikler, okul öncesi dönemde gelişmekle birlikte ilerleyen yaşlarda çeşitli davranışlara temel oluşturmaktadır. Okul öncesi dönemde etrafı ile iletişim ve etkileşim arayışında olan çocuk bu sayede sosyal özelliklerini geliştirmektedir. Sözlü iletişim kurma, etrafı ile arasındaki diyalogları başarılı biçimde gerçekleştirebilme, dengeli ve olumlu birey haline dönüşme gelişen sosyal özelliklerden bazılarıdır. Cinsiyetlere göre farklı oyun ve ilgi alanları arayışı okul öncesi dönemde gelişmektedir (Çimen, 2009).

Benlik ve cinsiyet duyguları bu dönemde gelişen çocuklar, kişilik kavramları (benim, senin, onun, vb.) hakkında bilgi sahibi olup kullanmaktadır. Arkadaşlık kurma, etrafındaki kurallara uyma, yeni sosyal ortam ve tecrübeler kazanma, daha fazla oyun oynama, etrafıyla iletişim kurma, bireysel ve grup çalışmalarında bulunma, yardım etme, paylaşma çocukların 3-6 yaş dönemlerinde sosyal gelişim özellikleri arasındadır (Seyitoğlu, 2018).

Sosyal Gelişimini Etkileyen Faktörler

Çocuk, doğumdan itibaren okul öncesi dönemde birçok kavramdan etkilenebilmektedir. İlk olarak; aile, içerisinde bulunulan sosyal çevre, akranları, okul öncesi döneme yönelik eğitim kurumları bu dönemdeki çocuklara etki eden bazı etkenler olmakla birlikte, cinsiyet ve kitle iletişim araçları da diğer etkili kavramlardır (Özyürek, 2017; Göktuna, 2017; Dönmez ve Koçak, 2018).

Aile: Çocukların doğumu ile birlikte sosyal yaşam başlamakta ve birlikte yaşadığı ilk kişiler ailesi olmaktadır. Aile üyeleri çocuğun eğitiminde önemli rol oynamakta ve bu süreçteki faaliyetleri toplum geleceğinde çocuğun konumunu belirleyebilmektedir. Öyle ki, çocukların eğitiminin aileler açısından önem arz ettiği asırlarca süre gelen bir kavramdır. Bunun bir örneği de, Türk-İslam tarihinin ilk eseri olma özelliği taşıyan Kutadgu Bilig'e kadar uzanmaktadır. Buna göre, anne ve babaların önem vermesi gereken kavramlardan birinin çocuğu yetiştirme, iyi aile terbiyesi verilmesi ve örnek olmaları gerektiği belirtilmiş böylece çocukların yetişkinliklerinde topluma daha yararlı olacağı belirtilmektedir (Dönmez ve Koçak, 2018).

Aşırı Koruyucu Tutum: Bu tutum ile çocuklara aile içerisinde sürekli olarak korunmaya muhtaçlanmış gibi davranılır. Aşırı koruyucu tutumda, müdahaleci anne ve baba vardır. Çocuk, ergenlik çağını geçse dahi kendi kararlarını verebilme imkânı sağlanmaz. Bu ailede çocuğun arzuları göz ardı edilerek, çocuk (ergen) adına kararlar alınır. Ancak bu anlayışta yetişen çocukların ilerleyen süreçlerde bağımsız davranamama, kendilerini yönetmeme ve bu sebeple kontrol edici arama, girişken olmadıkları görülmektedir (Göktuna, 2017).

Baskıcı ve Otoriter Tutum: Geleneksel aile yapılarında görülen bu tutumda, anne baba tarafından denetim yüksek, çocuğa duyarlılık düşüktür. Çocuğun kişilik özellikleri, ilgi ve gereksinimleri dikkate alınmaz. Kuralları anne ve babanın koyduğu ve iletişimin tek yönlü olduğu tek disiplin anlayışı vardır. Çocuğa hiç bir açıklama yapılmadan konulan kurallara itaat etmesi beklenir. Bu ortamda tartışmaya yer yoktur. Oysa çocuk sorgulayarak, tartışma duygularını gerçekleştirerek kalıcı öğrenmede, sosyal özelliklerin gelişmesini sağlayabilecektir (Göktuna, 2017).

İlgisiz-Kayıtsız Tutum: Ailelerin sergilediği tutumlardan birisi de ilgisiz ve kayıtsız tutumdur. İlgisiz ve kayıtsız tutum anlayışının yer aldığı aile ortamlarında, çocuklara sevgi ve ilgi gösterilmemekle birlikte, çocuk hiç yokmuşçasına davranılır ve aileleri rahatsız eden bir durum olmadığı sürece her hangi bir problem olmamaktadır (Özyürek, 2017). Çocukluk döneminde

aileler tarafından çocuklara uygulanan bu tutum çocukluk çağı travmalarının görülmesine, suça yönelime neden olabilmektedir (Beşer vd., 2019).

Tutarsız ve Dengesiz Tutum: Tutarsız ve dengesiz tutum, aileler tarafından sergilenen bir diğer davranıştır. Bu tutum incelendiğinde otoriter ve aşırı hoşgörülü tutum arasında kalan bir anlayış olduğu görülmektedir. Bu ortamda çocuk yaptıklarının hangilerinin onaylanıp hangilerinin onaylanmayacağı konularında öngörüye sahip olamamaktadır (Cengil, 2016).

Sosyal Çevre: Çocuklarda çeşitli etkenler sosyal gelişime etkide bulunabilmektedir. Bu kavramlardan birisi de sosyal çevre olarak görülmektedir. Sosyal çevre ve çocuklar üzerinde oluşturacağı olumsuz etkiler çocukları somut biçimde etkileyebilmektedir. Sosyal kavramların çocukların bilişsel, dil ve motor gelişimleri ile ilişkili olduğunu belirlenmiştir (Lean vd., 2018).

Eğitim Kurumu: Eğitim kurumları, toplumun geleceğinde önemli role sahip olan çocukların geleceğe hazırlanmasında yer alan eğitim yapılarıdır. Eğitim kurumları okul öncesi dönemde de dâhil olmak üzere çocukların kendini ifade etme, grup çalışması yapma, akranları ile bir arada olma kabiliyetlerini kazandırmaktadır (Güven ve Azkeskin, 2018).

Cinsiyet: 3-6 yaş döneminde cinsiyet kavramlarını anlamaya başlayan çocuklar 7 yaş civarında cinsiyete yönelik daha somut algıya sahip olmaktadır. Algının oluşması ve bu yaşa gelindiğinde çocukların tamamına yakını net biçimde cinsiyet kimliğini kazanmıştır. Okul öncesi dönemde, çocuklar genellikle akranları ve hemcinsleri ile oynamaya yönelir. Cinsiyetin, sosyal gelişime genel olarak etki ettiği kabul edilmektedir. Ancak cinsiyetin, sosyal gelişime etki ettiğine yönelik çalışmalar (Kapıkıran, İvrendi ve Adak, 2006; Gönül ve Acar, 2018) ağırlıklı olduğu gibi herhangi bir etkileşimin olmadığına ulaşan çalışmalarda (Çimen, 2009) literatürde yer almaktadır.

Kitle İletişim Araçları: Kitle iletişim araçları, 90'lı yıllarda televizyon ve radyo gibi çeşitli araçlara verilen genel bir ad olmakla birlikte günümüzde telefon, tablet, bilgisayar, sosyal medya gibi birçok içerik bu kapsamda yer almaktadır. Bu araçlarda görülen-duyulan içerikler çocukların kendi yaşam biçimlerine etkide bulunmaktadır. Örneğin; okul öncesi dönemde çocukların bilgisayar, tablet gibi çeşitli ekranlar karşısında geçirdikleri süre arttıkça el becerilerinin azaldığı yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur. Bu değişim ile çocukların motor becerileri ile akademik başarı seviyelerinin de olumsuz yönde etkileneceği bir diğer tartışma konusudur (Webster, Martin ve Staiano, 2019). Kitle iletişim araçlarında geçirilen sürelerin fazla olması, çocukların fiziksel aktivite düzeylerinin düşürmekte ve arkadaşları ile etkileşimlerini engellemektedir. Bu durumda akranları ile sosyal özelliklerini geliştirmesi gereken çocuklar olumsuz yönde etkilenmektedir (Webster, Martin ve Staiano, 2019; livonen, 2013).

Sosyalleşme

Yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da sosyalleşme kavramı oldukça önemlidir. Çocuğun gelişiminde önemli rol oynayan sosyalleşme, içerisinde bulunulan toplum tutum, inançları ile kendisinden beklenen davranışları öğrenmesi olarak tanımlanabilir. Doğum ile birlikte başlayan ve yaşamın ilerleyen evrelerinde devam eden bu kavram öğrenme yoluyla gerçekleşmektedir. Anne ve baba, akran ve arkadaşlar, oyun grupları, okul ve eğitimcilerinin etkileriyle süre gelen sosyalleşme süreci sonrası çocuk toplumun bir parçası haline gelmektedir (Acar vd., 2015)

Sosyal Yeterlilik: Toplum içerisinde bireyin kendini anlaması ve anlaşılması, karşılıklı ilişkiler kurması ve uygun tepkilerde bulunması birtakım becerilere sahip olmasını gerektirir. Bu beceriler ise genel olarak sosyal beceriler olarak adlandırılmaktadır (Genal, 2018).

Sosyal Zeka: diğer insanlarla uyumlu ilişkilerin kurulabilme kabiliyetine dayanmaktadır. Diğer bir ifade ile sosyal zeka kavramı, iş birliği ve iletişim kabiliyetleri, uzlaşmacı yapı, çalışma

yönetim becerilerine yönelik bir kavramdır. Toplumda sosyal zeka olmadan başarılı bir yaşamı idare etmenin zor olacağı da yazında belirtilmektedir (Kanbur, 2015).

Sosyal Olgunluk: bireylerin etrafındakiler ile iyi iletişim kurarak etkili çalışmada topluma karşı beklentileri karşılayabilecek sosyal gelişim seviyesine ulaşmasıdır. Çocuk, etrafındakiler ile olan etkileşiminin artması, kültürel anlamda gerekenleri öğrenmesi adına tüm yönleriyle gelişip büyümesi ve olgunluğa ermesi gerekmektedir (Genal, 2018: 14).

Duygusal Gelişim

Sosyal gelişim ve sosyalleşme kavramları, kişilerin veya toplumun ilke ve değer yargılarına uyum sağladığı ve bu olguları benimseyerek, yaşamı boyunca devam eden bir süreç olarak değerlendirilir (Yavuzer, 2007). Sosyal gelişim, çocuğun toplum içerisinde kişiler ile müşterek uyumu ve olumlu ilişkiler kurmasıdır. Bu ifadelerle göre sosyal gelişim, sağ ve sağlıklı doğumla başlayan, hayat boyu devam eden ve çocuğun içerisinde yaşadığı toplumla entegrasyonunu kapsayan bir proses olarak nitelendirilebilir (Aral vd. 2000). Duru alp ve Aral (2011)' a göre sosyal gelişim, insanların herhangi bir sosyal ortamda pozitif ve uyumlu bir biçimde tutum takınmalarını sağlayan tebessüm, iletişimi başlatma ve sürdürme, problem çözme gibi bilişsel becerileri kullanmak gibi belli başlı yetenekleri kapsamaktadır.

Okul öncesi süreçte sosyal beceri ve olguları uygulayan ve öğrenebilen çocukların sosyal becerilerinde bilişsel becerilerinde ve duygusal becerilerinde gelişmeler yaşandığı savunulmaktadır. Okul öncesi süreçte oluşturulan olumlu sosyal bağlar çocukların, ileri yaşlarında da bu bağlarını sürdüren, toplumun kurallarına uyan, kendisini kolaylıkla ifade eden, mutlu kişiler olacakları öngörülmektedir (Gülay ve Akman 2009).

0-2 Yaş Duygusal Gelişim: Sosyal gelişim, çocuğun içerisinde yaşadığı topluma entegre olması süreci olarak ifade edilmektedir. Çocuk insanlar ile ne şekilde bağ oluşturacağıının ilk tecrübelerini tek sosyal çevre olarak addedebileceğimiz aile fertleriyle yaşamaktadır. Aile içerisinde başlamakta olan sosyal iletişim öteki yetişkin bireyler ve arkadaşları ile olan ilişkileriyle devam eder (Aral ve dik. 2000; Yavuzer, 2007).

3-6 Yaş Duygusal Gelişim: 3 yaşına ulaşmış bir çocuk, gelişimsel sürecinin olağan bir neticesi olarak "ben" olgusu gelişmiştir ve dünyanın merkezinde kendilerini görmektedirler. Her durumda kendi arzularının gerçekleştirilmesini isterler, çevresindekilerin yalnızca kendisini dinlemelerini isterler. Nitekim akranları ile aynı ortamı paylaşması söz konusu olduğunda, hepsi benmerkezci süreçten geçtiğinden dolayı, çok kısa bir süre sonra aralarında problemler çıkmaması işten bile değildir. 3 yaşındaki çocuklar ekip etkinliklerinde başarılı olamamaktadırlar. Bu yaş grubundaki çocuklar akranları ile beraber olmak isterler, yalnız aynı oyunu oynamayı tercih etmezler. Genellikle aynı ortamda olurlar, lakin değişik oyun alternatiflerini seçerler (Kandır 2003).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Küreselleşmeyle birlikte dünya genelini etkisi altına alan pandemiler ekonomik, politik ve psikososyal sonuçlarına bağlı olarak salgın süreçlerinin daha komplike hale gelmesine sebep olmaktadır (Ertek, 2020). Bireylerin önceki dönemlerde madde kullanımı ve psikiyatrik bozukluklar üzerinde şiddetlendirici etkide bulunan Covid 19, uyku bozuklukları, anksiyete ve depresyon gibi nörolojik ve zihinsel problemlerde etkili olabilmektedir. Ortaya çıktığı ilk yıllarda Covid 19'un etkilerinin sadece öksürük, ateş veya ölüm ile sınırlı olduğu düşünülmüştür. Ancak Covid 19'a bağlı olarak psikososyal problemler de covid 19 geçiren bireyler ve çevresini olumsuz etkilemiştir. Covid 19 ile birlikte zihinsel, davranışsal bozukluklar, travma sonrası stres bozuklukları, depresyon ve alkol kullanım bozuklukları gibi güçlü risk

etkenleri görülebilmektedir. Önceki yıllarda yaşanan ve toplumu etkileyen salgınlar incelendiğinde bu durum somut biçimde görülmektedir (Baltacı ve Coşar, 2020).

Yapılan araştırmalarda yetişkinlerde davranış bozukluklarının çocukluk dönemlerindeki psikolojik gelişimlerine bağlı problemlerden kaynaklandığı belirtilmektedir. Psikolojik problemler ve davranış bozuklukları, psikososyal uyumu bozan temel olumsuzluklardır. Bu olumsuzluklar; saldırganlık, agresiflik, duygusal bozukluk, sosyal uyum problemleri, hırsızlık ve evden kaçma gibi durumları beraberinde getirmektedir. Yetişkin döneme gelen bireyler yaşamsal faaliyetlerini kendileri sürdürmekte, çalışma ve eğitim hayatında yerini alabilmektedir. Ancak tüm bu süreçlerde bireyin çocukluk dönemi, ailesi ve farklı kavramlar etkili olabilmektedir. Okul öncesi dönem ve aile kavramlarının çocuklarda gelecek yıllar bakımından farklı etkilere neden olduğu ifade edilmektedir (Arz, 2018; Hota ve Bartsch, 2019; Kahraman ve Çankaya, 2020).

Covid 19'un birçok ülkede milyonlarca insanı ve eğitim-öğretim dönemindeki çocuğu etkilediği bilinmektedir. Günümüzde çocuk olarak yaşamını sürdüren birey sonraki dönemlerde yetişkin olarak rol alacak ve çocukluk döneminde karşılaştığı etkenleri bünyesinde barındıracaktır. Bu etkiler arasında Covid 19'un çocuklara etkisinin araştırılması adına ilk olarak Covid 19 öncesi dönemde çocuk-ebeveyn tutumu arası etkileşimin belirlenmesi gerekmektedir. Covid 19 sonrası çocuk-ebeveyn tutumu etkileşiminin araştırılmasına yönelik araştırmalara örnek teşkil etmesi araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu araştırmada, retrospektif bir sonuç ortaya koyması bakımından Türkiye'de okul öncesi dönem çocuklarının Covid 19 öncesinde, sosyal-duygusal gelişiminde ebeveyn tutumlarına yönelik literatür sonuçları derlenmiştir. Araştırmada Covid 19 öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocukları arasındaki davranış, sosyal, duygusal gelişim kavramları arasında ilişkinin nasıl olduğunun belirlenmesi, ebeveyn tutumlarının çocuklarda sosyal-duygusal gelişime etki edip etmediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Okul öncesi dönem çocuklar adına hayata yeni adım atılan dönem olarak adlandırılabilir. Bu sebeple okul öncesi döneme yönelik çeşitli araştırmalar literatürde yer almaktadır. Derleme olarak hazırlanan bu çalışmada, Covid 19 öncesi (2020 öncesi tarihlerde) son 10 yılda (2010-2019), okul öncesi dönem çocuklarda sosyal-duygusal gelişimlerin ebeveyn tutumlarını nasıl etkilediğine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar derlenmiştir. Verilerin toplanmasında DergiPark online yayın tarama platformunda yer alan makaleler ve Yüksek Öğretim Kurumu'na (YÖK) bağlı olarak Türkiye'de yayınlanan doktora ve yüksek lisans tezlerinin yer aldığı YÖK TEZ online tarama platformu kullanılmıştır. Bu platformlardan elde edilen ve konuyla alakalı olarak incelenen 10 araştırma (lisansüstü tez ve makale) tablo 1'de ana hatlarıyla belirtilmektedir.

Tablo 1. Araştırma Bilgileri

Yazar	Yayın Yılı	Çalışma Türü	Katılımcı Denek Sayısı	Çalışma Bölgesi	Çalışma Yöntemi
Uykan ve Akkaynak	2019	M	100 anne	-	Korelasyonel araştırma Nedensel karşılaştırma
Seven	2019	M	-	-	Derleme
Tuzcuoğlu ve ark.	2019	M	220 çocuk	İstanbul	İlişkisel tarama modeli
Korkmaz	2019	M	2 baba 14 anne	-	Durum Çalışması
Yalçın ve Erden	2018	M	34 çocuk 30 anne	Kilis	Olgu Bilim
Bahçivan, Kalay ve Bay	2018	M	3 Öğretmen 14 Anne 1 Baba	Eskişehir	Nitel
Erdoğan, Yoleri ve Tetik	2017	M	261 çocuk 261 anne	Uşak- Denizli	İlişkisel tarama modeli
Dikici	2016	YLT	60 çocuk 55 anne 5 baba	İstanbul	İlişkisel tarama modeli
Ekici	2015	M	295 çocuk 275 anne	İstanbul	İlişkisel tarama modeli
Kotil	2010	YLT	586 çocuk 300 ebeveyn	İstanbul	Tarama Modeli
Toplam	2010- 2019	8 M 2 YLT	3 Öğretmen 1057 Ebeveyn 1456 Çocuk		

M : Makale YLT: Yüksek Lisans Tezi

Bulgular

Okul öncesi dönem çocukları ve ebeveyn özelliklerine yönelik çalışma Uykan ve Akkaynak (2019) tarafından yapılmıştır. Okul öncesi dönem çocuklarında öz düzenleme kabiliyetleri ile ebeveyn tutumlarının incelendiği çalışmada;

- Ebeveynlerin benimsediği tutumlardan otoriter, demokratik, koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumlarının çocuklarda cinsiyetlere göre farklılık göstermediği,
- Anne eğitim seviyeleri ile çocukların duygu ve davranış gibi özelliklerinin ilişkili olduğu ve eğitim seviyesi arttıkça çocukların beceri puanlarının arttığı,
- Annelerin mezuniyet durumu ile çocuklara yönelik benimsedikleri tutumların farklılık gösterdiği ve lisans-lisansüstü mezuniyete sahip anneler koruyucu ve demokratik ebeveyn tutumlarını, ortaokul ve ilkökul mezunu anneler ise otoriter tutumu benimsediği,

belirlenmiştir.

Seven (2019) tarafından yapılan çalışmada, erken çocukluk dönemi olarak adlandırılan okul öncesi dönemin çocuklar adına oldukça önem arz ettiği belirtilmektedir. Çocukların okul öncesi dönemde sürekli gelişim ve değişim halinde olan fiziksel, zihinsel ve sosyal kabiliyetlerinin olduğu belirtilen çalışmada ebeveynlerin davranışlarının çocukların gelecek yaşamlarında etkili olduğu ifade edilmektedir. Çalışmaya göre, ebeveynlerin davranışlarının çocuklarda özerklik, sosyal-duygusal özelliklerin gelişmesini sağladığı, çocukların problem çözme, çevresi ile

iletişimine, ruh sağlığı, yeni ortamlara uyum sağlama, bağımsız kararlar alabilme gibi özelliklere olumlu etkide bulunduğu ifade edilmektedir.

Ebeveynler, birçok özellikleri ile çocuklarda örnek teşkil etmektedir. Ebeveynler ile çocuklar arasındaki etkileşim adına Tuzcuoğlu ve arkadaşları (2019) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin çeşitli özellikleri ile çocukların gelişiminin etkileşim içerisinde olduğu belirlenmiştir. Davranışlardan farklı olarak ebeveynlerin eğitim durumunun çocuklarda gelişime etkili olduğu çalışmanın diğer bulguları arasındadır. Buna göre, anne eğitim seviyesinin artması ile çocuklarda duygusal gelişim özelliklerinin algı seviyesinde artış olduğu belirlenmiştir. Ayrıca benzer bir bulgu Ertürk ve Gönen (2015) tarafından yapılan çalışmada da elde edilmiş olup ebeveyn eğitim seviyelerinin okul öncesi dönemde çocukların duyu düzenleme becerilerini arttırdığına ulaşılmıştır (akt. Tuzcuoğlu ve ark., 2019).

Ebeveynler, çocukların gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Öyle ki sosyal gelişim açısından ebeveyn tutumu rol oynayabilmektedir. Ancak Korkmaz (2019) tarafından ebeveynler ile yapılan çalışma da bu durumdan farklı bulguya ulaşılmıştır. Buna göre, ebeveynlerin düşüncelerine göre, çocukların okul öncesi dönemde eğitim kurumuna gitmeleri durumunda özellikle sosyal gelişimlerinin en yüksek düzeyde olacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifade ile ebeveynler, çocukların okul öncesi dönemde sosyal gelişimlerine eğitim kurumlarının daha fazla düzeyde katkı yaptığını ifade etmektedir.

Okul öncesi dönem çocukları ve ebeveyn tutumlarına yönelik bir diğer çalışma Yalçın ve Erden (2018) tarafından 30 ebeveyn ve okul öncesi dönem çocukları ile gerçekleştirilen araştırmadır. Ebeveyn tutumlarının çocuklarda sosyal-duygusal gelişime etki ettiği gibi çocukların ebeveynler tarafından teknolojik ürünlerin (tablet, bilgisayar, vb.) kullanımına yönlendirilmesinin de kardeş sevgisi, empati yapabilme ve paylaşma, iletişim kabiliyetleri, konuşma bozuklukları, yalnızlaşma gibi kavramlar ile olumlu olumsuz etkileşim içerisinde olduğu ifade edilmektedir.

Bahçivan, Kalay ve Bay (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise, okul öncesi dönemdeki çocukların eğitimleri, öğretmen ve velileri ile ilgili gelişimleri incelenmiştir. Araştırmaya göre, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine eğitim kurumları-öğretmenler kadar ailelerin de etkin rol oynadığı bu sebeple ailelere çocuklarda sosyal-duygusal gelişmeler başta olmak üzere diğer kavramlar hakkında konferans ve seminerler düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çalışmada ayrıca sosyal-duygusal gelişim adına eğitim kurumları, aile ve öğretmen üçlüsünün koordinasyonlu biçimde hareket etmesi gerektiği belirtilmektedir.

Çocuklarda davranışlara yönelik olarak bir başka çalışmada Erdoğan, Yoleri ve Tetik (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. 4-6 yaş grubunda yer alan okul öncesi dönem çocukları ile ebeveynlerinin yer aldığı çalışmada ailelerin benimsediği tutumların (otoriter, demokratik, aşırı koruyucu, vd.) incelendiği çalışmada demokratik tutumu benimseyen ebeveynlerin çocuklarının mizaç, sebatkarlık seviyelerinin yüksek olduğu, otoriter tutum ile çocukların tepkisel mizaç özelliğinin anlamlı düzeyde pozitif ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Dikici (2016) tarafından yapılan çalışmada, otizm bozukluğu olan okul öncesi dönem çocuklarında ebeveyn tutumlarına göre sosyal-duygusal gelişimler incelenmiştir. Çalışmada, anne ve babaların çocuklara karşı benimsedikleri tutumların tamamen farklı olmasının çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinde olumsuzluğa neden olabildiği, ebeveyn cinsiyetleri ve medeni durum (ayrılmış olma) gibi kavramların etkisinin belirlenemediği görülmüştür. Çalışmada, ebeveynlerin tutumlarının (otoriter, demokratik, vb.) eğitim seviyelerine göre değişebildiği, düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerde otoriter tutumun, yüksek eğitim seviyesindekilerin demokratik tutumu benimsediği, ebeveyn mesleklerinin, çocuğun cinsiyetinin, kardeş sayısının ebeveyn tutumunda değişime neden olmadığı belirlenmiştir.

Ayrıca ebeveynlerin demokratik tutumu benimsemesinin çocukların sosyal duygusal gelişimlerine olumsuz etki yapabildiği, çevresi ile iletişim, arkadaşlarına uygunsuz davranış (etkileşim-iletişim sorunlarına) neden olduğu, otoriter tutumun sosyal duygusal gelişime etkisinin olmadığı, koruyucu tutumun; izin verici tutum ile arasında negatif yönlü etkinin olduğu ve arkadaşlar ile etkileşimde pozitif etkisi olduğu çalışmanın diğer bulguları arasındadır. Çocuk ve ebeveyn etkileşiminin belirlenmesi amacıyla bir diğer çalışma da Ekici (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik sosyal beceriler ile ebeveyn özelliklerine yönelik etkileşimin belirlenmesi hedeflenen çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının ebeveyn özellikleri ile sosyal gelişimlerinin etkileşim gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre, annenin eğitim durumunun çocuklarda sosyal beceri ve sosyal işbirliği özelliklerinin etkilendiği belirlenirken sosyal etkileşim ve sosyal bağımsızlık kavramlarının anne mezuniyetlerinden etkilenmediği görülmüştür. Çalışmada, ayrıca anne ve babanın meslek durumu, babaların yaşı-eğitim durumu, çocuk-kardeş sayısı, ailenin ekonomik durumu incelendiğinde ise çocukların sosyal gelişimleri ile anlamlı ilişkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Sosyal-duygusal gelişim ile ilgili olarak bir diğer araştırma ise Kotil (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Okul öncesi dönem çocuklarının incelendiği çalışmada sosyal-duygusal gelişimin cinsiyetlere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre okul öncesi dönem çocuklarından; kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla sosyal duygusal uyum düzeylerinin daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada;

- Annelerin eğitim seviyelerinin, anne-baba birliktelik ve yaş durumu, çocukların kardeş sayısının, aynı evde yaşayan akraba durumunun sosyal duygusal gelişim seviyelerine etki etmediği,
- İş durumuna göre çalışmayan annelerin çalışan annelere oranla, annenin anaokuluna gitme durumunun anaokuluna gitmeyen annelere oranla, ebeveynlerin okul öncesi dönemdeki çocuklara okula başlamadan önce okul ve eğitim hakkında bilgi vermenin çocuklarda sosyal-duygusal gelişimine olumlu etkisinin daha fazla olduğu

bulgularına ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen çalışmalara ait sonuçlar genel hatları ile tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırma Sonuçları

Yazar	Yayın Yılı	Sonuçlar
Uykan ve Akkaynak	2019	Ebeveynlerin otoriter, demokratik, koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumlarının çocuklarda cinsiyetlere göre farklılık göstermemektedir. Ebeveyn eğitim düzeyi ile çocuklarda duygu ve davranış özelliği ilişkilidir
Seven	2019	okul öncesi dönemde çocuklarda, sürekli gelişim ve değişim halinde olan fiziksel, zihinsel ve sosyal kabiliyetlerinin olduğu belirtilen çalışmada ebeveynlerin davranışlarının çocukların gelecek yaşamlarında etkilidir.
Tuzcuoğlu ve ark.	2019	Ebeveynlerin eğitim durumunun çocuklarda gelişime etkili olmakta, Anne eğitim düzeyi arttıkça, çocuklarda duygusal gelişim özelliklerinin algı seviyesinde artış meydana gelmektedir.
Korkmaz	2019	Ebeveynler, çocukların okul öncesi dönemde sosyal gelişimlerine eğitim kurumlarının daha fazla düzeyde katkı yaptığını ifade etmektedir. Ebeveynlerin düşüncelerine göre, çocukların okul öncesi dönemde eğitim kurumuna gitmeleri durumunda özellikle sosyal gelişimlerinin en yüksek düzeydedir.
Yalçın ve Erden	2018	Ebeveyn tutumlarının, çocuklarda sosyal-duygusal gelişime etki etmektedir. Çocukların ebeveynler tarafından teknolojik ürünlerin (tablet, bilgisayar, vb.) kullanımına yönlendirilmesi sonucunda kardeş sevgisi, empati yapabilme ve paylaşma, iletişim kabiliyetleri, konuşma bozuklukları, yalnızlaşma gibi kavramlar ile olumlu olumsuz etkileşim içerisindedir.
Bahçıvan, Kalay ve Bay	2018	Ebeveynlerin çocuklarda sosyal-duygusal gelişmeler başta olmak üzere diğer kavramlar hakkında konferans ve seminerler düzenlenmesi gerektiği, Çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine eğitim kurumları-öğretmenler kadar ailelerin de etkin rol oynadığı belirlenmiştir.
Erdoğan, Yoleri ve Tetik	2017	Demokratik tutumu benimseyen ebeveynlerin çocuklarının mizaç, sebatkarlık seviyelerinin yüksek olduğu, otoriter tutum ile çocukların tepkisel mizaç özelliğinin anlamlı düzeyde pozitif ilişkili olduğu görülmüştür.
Dikici	2016	Ebeveynlerin, çocuklara karşı benimsedikleri tutumların tamamen farklı olmasının çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinde olumsuzluğa neden olduğu, Ebeveyn cinsiyetleri ve medeni durum (ayrılmış olma) gibi kavramların etkisinin bulunmadığı, Ebeveynlerin tutumlarının (otoriter, demokratik, vb.) eğitim seviyelerine göre değişebildiği, düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerde otoriter tutumun, yüksek eğitim seviyesindekilerin demokratik tutumu benimsediği, Ebeveyn mesleklerinin, çocuğun cinsiyetinin, kardeş sayısının ebeveyn tutumunda değişime neden olmadığı
Ekici	2015	Ebeveynlerin meslek durumu, babaların yaşı-eğitim durumu, çocuk-kardeş sayısı, ailenin ekonomik durumu ile çocukların sosyal gelişimleri ile anlamlı ilişkisi bulunmamaktadır. Annenin eğitim durumunun çocuklarda sosyal beceri ve sosyal işbirliği özelliklerinin etkilendiği, sosyal etkileşim ve sosyal bağımsızlık kavramlarının anne mezuniyetlerinden etkilenmediği belirlenmiştir.
Kotil	2010	Okul öncesi dönem çocuklarından; kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla sosyal duygusal uyum düzeylerinin daha yüksek seviyede olduğu, Annelerin eğitim seviyelerinin, anne-baba birliktelik ve yaş durumu, çocukların kardeş sayısının sosyal duygusal gelişim seviyesine etkide bulunmadığı belirlenmiştir. Ebeveyn çalışma durumu ile ilgili çalışmayan annelerin çalışan annelere oranla, annenin anaokuluna gitme durumunun anaokuluna gitmeyen annelere oranla, ebeveynlerin okul öncesi dönemdeki çocuklara okula başlamadan önce okul ve eğitim hakkında bilgi vermenin çocuklarda sosyal-duygusal gelişimine olumlu etkisinin daha fazla olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Çocuklar, toplumların geleceğini oluşturmaktadır. Doğum, bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik sonrasında çocuklar toplumda farklı sınıflar ile (başkan, işçi, yönetici, vd.) yerini almaktadır. Küçük yaşlardan itibaren yetiştikleri ortam, kültür, örf ve adetler ile aldıkları eğitimler çocukların toplum içerisindeki konum ve başarısını belirlemektedir. Dolayısıyla çocuklar, toplumlar adına oldukça önem arz etmektedir (Sheikh, 2018; Hota ve Bartsch, 2019) Çocukların gelecek yıllara ulaşmasında çevre, eğitim, öğretmen ve en önemlisi aile kavramının etkisi oldukça fazladır. Farklı anlayış ve tutumları benimseyen ebeveynler çocukların gelişimine olumlu veya olumsuz katkıda bulunmaktadır. Literatür araştırmaları ve bulgular incelendiğinde ebeveyn tutumları yanı sıra eğitim, ebeveyn özellikleri (yaş, mezuniyet, vb.) okul öncesi dönem çocuklarında sosyal-duygusal gelişim ile etkileşim içerisinde olabildiği görülmektedir. Dolayısıyla ebeveynler davranış ve tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının gelişimine farklı özellikler doğrultusunda etki edebilmektedir (Karoğlu ve Ünüvar, 2017).

Aile, çocukların topluma katılmasında ilk durağı olarak görülebilir. Çocuklara yönelik olarak aile üyelerinin davranış biçimleri birçok kavramdan daha etkilidir. İletişim, oyun anında çevresi ve arkadaşları ile vakit geçiren çocuk günün büyük bir bölümünü aile içerisinde ebeveynleri ile geçirmektedir. Dolayısı ile ebeveyn davranış ve özelliklerinin tüm yönleri ile gelişim döneminde olan çocukların sosyal-duygusal gelişimlerine de etki etmektedir. Ebeveyn davranışları yanı sıra literatürde çeşitli kavramları da (mezuniyet, ekonomik gelir,) çocuklarda sosyal duygusal gelişime katkıda bulunabilmektedir.

Covid 19'un ortaya çıktığı Mart 2020 tarihinden önce yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular incelendiğinde, ebeveynlerin mezuniyet durumlarının tutumlara doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermeyen ebeveyn tutumları, ebeveynlerin eğitim seviyesine göre farklılık göstermektedir. Ayrıca ebeveynlerde mezuniyetin çocuklarda sosyal gelişimin tüm bileşenlerine etki etmediği (sosyal etkileşim, sosyal bağımsızlık) gibi çeşitli bileşenlerinin gelişimine (sosyal beceri, sosyal işbirliği, vb.) katkı sunduğu görülmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarına ebeveyn tutumlarının etkilerinin nasıl değişim gösterdiği ve etki süresinin daha somut biçimde belirlenmesi adına daha fazla çalışmanın yapılması bu konuda daha sağlıklı yorum yapılmasını sağlayacaktır. Diğer bir ifade ile eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynlerin benimsediği tutumlar ile eğitim seviyesi ilköğretim-ortaokul düzeyindeki ebeveynlerin benimsediği tutumların etki düzeyinin belirlenmesi, sonuçlarının nasıl gelişim gösterdiğinin tespiti daha fazla çalışma ile sağlanabilecektir.

Çalışmalarda elde edilen bulgulara bakıldığında, birçok çalışmada ebeveyn veya çocuklarda cinsiyetlere göre farklı tutumlara rastlanılmamaktadır. Literatürde yer alan ve okul öncesi çocuklarda sosyal-duygusal gelişimlerle ilgili diğer kavramların etkileşimini inceleyen çeşitli araştırmalar yer almaktadır. Ancak çalışmaların tamamına yakını sağlıklı çocuklara yönelik olup engelli veya sağlık problemleri yaşayan çocuklara yönelik araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Engelli ya da sağlıklı olma çocukların bireysel tercihleri olmamakla birlikte gelecekte toplumda yer almalarına da engel teşkil etmeyecektir. Dolayısı ile sınırlı sayıda olan araştırmaların tüm çocuklarda ayırım gözetilmeksizin yürütülmesi daha genel ve kapsayıcı literatür oluşumuna, çeşitli bulgular ile toplumsal gelişime katkı sunulmasına olanak sağlayacaktır.

Çocuklar farklı yetkinlikleri doğrultusunda gelişim göstererek yetişkinliğe ulaşmaktadır. Yapılan araştırmalara ait bulgular incelendiğinde ebeveyn tutumlarına göre;

- Özerklik, sosyal davranışlar, duygusal özellikler, problem çözme, etrafı ile iletişim, ruh sağlığı, karar almada bağımsızlık gibi kavramların doğrudan etkilendiği görülmüştür. Çalışmaların diğer bulguları ise, okul öncesi dönem çocuklarına ebeveynlerin olduğu

kadar eğitim kurumları, öğretmen ve teknolojik ürünlerin (tablet, bilgisayar, vb.) sosyal-duygusal gelişimlerine etki ettiği.

Öneriler

Araştırmalar incelendiğinde ebeveyn tutumlarının, çocuklarda sosyal-duygusal gelişimlere etki ettiği somut biçimde görülmektedir. Ancak, bu etkinin başarılı biçimde ortaya çıkabileceği gibi başarısız sonuçların da ortaya çıkmasına neden olacağı söz konusudur. Sosyal duygusal yönden bu etkilenmenin başarılı veya başarısız olması ise ebeveynlerin bilinç düzeylerine bağlı olarak değişebilmektedir. Dolayısı ile ebeveynlerin bu konu hakkında bilgi edinmeleri çocukların daha bilinçli olarak gelişimini sağlayabilecektir. Bilinçlendirmeye yönelik konu hakkında uzmanlar olduğu kadar çeşitli kurumlar (halk eğitim merkezleri, milli eğitim bakanlığı, STK'lar v.d.) tarafından eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi toplumsal olarak sosyal-duygusal gelişim adına yararlı olacaktır.

Bulgularda incelenen araştırmalar incelendiğinde sosyal-duygusal gelişim kavramının 10 çalışmadan 9'unda katılımcı ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak, çalışmalardan yola çıkarak herhangi bir coğrafi konum özelinde genelleme yapmak başarılı sonuç elde edilmesini engelleyecektir. Örneğin Eskişehir ilinde yapılan çalışmanın (Bahçıvan, Kalay ve Bay, 2018) o il genelindeki tüm ebeveyn davranışları ve çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini ifade ettiği düşünülemeyecektir. Bu tür genelleme adına o ildeki mevcut katılımcıların tamamına yakınının farklı çalışmalara dahil edilmesi sonucunda söz konusu olabilecektir.

Araştırmalar incelendiğinde ebeveynlerin davranışları yanı sıra farklı kavramlarında (cinsiyetleri, çalışma durumları, mezuniyet seviyeleri, vb.) etki ettiğine yönelik bulgular mevcuttur. Fakat aynı etkenlerin okul öncesi dönem çocuklarında sosyal-duygusal gelişime herhangi bir etkisinin olmadığına yönelik bulgularda farklı araştırmalarda görülmüştür. Bu doğrultuda araştırmaların sınırlı sayıda katılımcılar ile gerçekleştirildiği düşünüldüğünde araştırmacıların daha geniş katılımlı araştırmalar gerçekleştirilmesi durumunda etkileşim daha somut biçimde belirlenebilecektir.

Çocuklar ülke geleceği adına büyük önem taşımaktadır. Günümüzdeki birçok görev ve sorumluluk ilerleyen yıllarda çocuklar tarafından gerçekleştirilecektir. Bu sebeple ülke yönetimlerinin çocukların gelişimleri konusunda projelere yönelmesi oldukça yararlı olacaktır. Bu doğrultuda kamu spotları, billboard, mail, sms bilgilendirmeleri, reklam gibi tanıtıcı içerikler toplumun tüm kesimlerine ulaşılabilmesi sağlayabilecektir.

Okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveyn tutumlarına göre, sosyal duygusal açıdan etkilendiği birçok çalışmada görülmektedir. Psikologların bu doğrultuda okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik olarak etkilenme düzeylerini yeniden belirlemesi, çocukların ebeveynleri ile yapacağı görüşmelerde bu yönde ifadeler araması, literatürde yaygın olarak kullanılan ve sosyal-duygusal gelişimin genel anlamda tespitini sağlayan ölçekleri kullanmaları yerinde olacaktır. Öyle ki her çocuk çevresi ve kişisel özellikleri ile farklı özelliklere sahip olduğu gibi ebeveynler de farklı özellik ve tutumlara sahiptir. Bu sebeple Araştırmalarda elde edilen bulgular bir kenarda tutularak göz ardı edilmemeli, ancak her çocukta aynı bulguların olacağı genellemesinin ise yapılmaması psikologların okul öncesi dönem çocukları ve ebeveynlerine daha doğru yaklaşımını sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Acar, G., Demir, A., Görmez, D. ve Keser, İ. (2015). Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 651-656.
- Akca A. ve Alkaya S.A. (2021). Okul Çağı Döneminde Sağlık Okuryazarlığı ve Okul Sağlığı Hemşiresinin Rolü. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 8 (3), 328-334.
- Akça, R.P.(2012). Ana- Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları. *Akademik Bakış Dergisi*, (29), 1-13.
- Akman, B., Yükselen, A.Ğ., ve Uyanık, G. (2000). *Okul Öncesinde Matematik Etkinlikleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Aral, N., Baran, G., Bulut, Ğ., ve Çimen, S.(2000). *Çocuk gelişimi-2, Sosyal gelişim*. İstanbul: YA-PA Yayın.
- Arz, C. E. (2018). *Evli bireylerde evlilik uyumunun erişkinlerde görülen dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve çocukluk çağı ruhsal travma düzeyleri ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Atay, M. (2005). *Çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 8, 206-214.
- Aydın, H. (2017). *Duygusal zeka (eq) ve stres yönetimi ilişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Bahçıvan, E., Kalay, B. ve Bay, D. N. (2018). Okul Öncesinde Okul Aile İşbirliğine Yönelik Ailelerin Ve Öğretmenlerin Beklentileri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4 (3), 58-82.
- Baltacı NN, ve Coşar B. (2020). COVID-19 pandemisi ve ruh beden ilişkisi, içinde *Psikiyatri ve COVID-19*. Editör: Behçet Coşar, 1. Baskı, 1. bölüm (s.1-6), Ankara: Türkiye Klinikleri Yayınları.
- Bayhan, P. S. ve Artan, G. (2005). *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa yayıncılık.
- Beşer, N. G., Arabacı, L. B., Uzunoğlu, G., Bilaç, Ö. ve Ozan, E. (2019). Suça İtilmiş Ergenlerde Ebeveyn Tutumu Ve Çocukluk Çağı Travmalarının Belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 22 (2), 219-227.
- Cengil, M. (2016). Gençlik ve Aile İçi İletişim-Çorum Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 119-136.
- Çağdaş, A. ve Şahin, Z. S. (2002). *Çocuk Ve Ergende Sosyal Ve Ahlak Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Çimen, N. (2009). *Okul Öncesi Eğitim Programında Altı Yaş Grubu Çocukların Sosyal Becerilerinin Gerçekleşme Düzeyi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Dergipark (2019), <https://dergipark.org.tr/tr/> (22.01.2023)

Dikici, Ş. T. (2016). *Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış 5-6 Yaş Çocukların Ebeveyn Tutumlarının Sosyal Duygusal Uyum Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Dökmen, Ü. (2009). *Sanatta Ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları Ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dönmez, S. ve Koçak, Ş. (2018). Kutadgu Bilig'de Çocuk Eğitimi. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 15 (6), 145-192.

DSÖ (2020). Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard, WHO, 23/10/2020, <https://covid19.who.int/table> (Erişim Tarihi: 17.02.2023).

Ekici, F. Y. (2015). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sosyal Becerileri İle Aile Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2). 48-71.

Erdoğan, N. Işıkoğlu, Yeleri, S. ve Tetik, G. (2017). Ebeveyn Tutumlarının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Mizaç Özellikleri İle İlişkisinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (42), 226-239.

Erol, N. ve Öner, Ö. (1999). Anksiyeteye Yeni Bakışlar. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6 (1), 52-60.

Ertek, İ.E. (2020). COVID-19 Pandemisi ve Toplum Ruh Sağlığı, içinde *Psikiyatri ve COVID-19*. Editör: Behçet Coşar, 1. Baskı, 3. bölüm (s.12-17), Ankara: Türkiye Klinikleri Yayınları.

Genal, S. (2018). *Okul Öncesi Eğitiminden Yararlanan 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Yeterlilikleri İle Bakış Açısı Alma Becerilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

Gizir, Z. (2002). *Anaokuluna Devam Eden Dört-Beş Yaş Çocuklarında Sosyal Davranışların Gelişimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Göktuna, Z. (2017). Kişiliğin en büyük mimarları anne ve baba, Milliyet Gazetesi, 22 Mayıs tarihli haber, <http://www.milliyet.com.tr/pembenar/kisiligin-en-buyuk-mimarlari-anne-ve-baba-1271751> (Erişim Tarihi: 14.02.2023).

Gönül, B. ve Acar, B. Ş. (2018). Çocukların Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sosyal Dâhil Etme Yargıları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33 (82), 67-80.

Gülây, H. ve Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Ankara: Pegem Akademi.

- Güven, G. (2015). 4-5 Yaş Grubu Çocukların İnsan Resim Çizimlerinin Yaş, Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Durum Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *NWSA-Education Sciences*, 10 (3), 204-211
- Güven, G. ve Azkeskin, K. E. (2018). Erken Çocukluk Eğitimi ve Okul Öncesi Eğitim, Editör: İbrahim H. Dikmen, *Erken Çocukluk Eğitimi*, 5. Baskı, Bölüm 1 (ss. 2-55), Ankara: Pegem Akademi.
- Hota, M. and Bartsch, F. (2019). Consumer socialization in childhood and adolescence: Impact of psychological development and family structure. *Journal of Business Research*, 105, 11-20, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.035> (Erişim Tarihi: 22.01.2023).
- Iivonen, K. S., Sääkslahti, A. K., Mehtälä, A., Villberg, J. J., Tammelin, T. H., Kulmala, J. S. and Poskiparta, M. (2013). Relationship between fundamental motor skills and physical activity in 4-year-old preschool children. *Perceptual and Motor Skills*, 117 (2), 627-646.
- JHU (2020). COVID-19 Dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU), 24.10.2020, <https://coronavirus.jhu.edu/map.html> (Erişim Tarihi: 17.02.2023).
- Kahraman, B.B. ve Çankaya, P.K. (2020). Kendine zarar verme davranışı olan erişkinlerde çocukluk çağı travmaları, duygu düzenleme güçlüğü ve başa çıkma tutumları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21 (4), 349-358.
- Kanbur, A. (2015). İş-Aile/Aile-İş Çatışması ile Mücadele Etmenin Bir Yolu Olarak Sosyal Zekanın Keşfedilmesi Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 145-167.
- Kandır, A.(2003). *Çocuğum Büyüyor- Gelişimde 3-6 Yaş*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Kapıkıran, N. A., İvrendi, A. B. ve Adak, A. (2006). Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (19), 19-27.
- Karoğlu, H. ve Ünüvar, P. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri Ve Sosyal Beceri Düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (43), 231-254.
- Kırkıncioğlu, M. (2003). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Kiper, Y. C. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İhtiyaçlarının ve Sosyal Kaygılarının, Mükem-meliyetçilik Tutumlarını Yordaması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6 (10), 127-155.
- Korkmaz, H.İ. (2019). Ebeveyn Paylaşımlarının Okul Öncesi Eğitime Katılım Açısından İncelenmesi. *International Journal of Field Education*, 5 (1), 42-56.
- Kotil, Ç. (2010). *Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Yeni Başlayan 5 Yaş Çocukların Sosyal-Duygusal Uyum Düzeylerine Annenin Ebeveyn Öz Yeterlik Algısı İle Okul Beklentilerine Uyum Düzeyinin Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Köroğlu, S. A. (2015). Literatür Taraması Üzerine Notlar ve Bir Tarama Tekniği. *GİDB Dergi*, (1), 61-69, <http://gidbdergi.itu.edu.tr/sayilar/01/0107.pdf> (29.12.2022).
- Lean, Rachel E., Rachel A. Paul, Tara A. Smyser, Christopher D. Smyser, Cynthia E. Rogers (2018). Social Adversity and Cognitive, Language, and Motor Development of Very Preterm Children from 2 to 5 Years of Age. *The Journal of Pediatrics*, 203, 177-184, <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2018.07.110> (Erişim Tarihi: 15.12.2022).
- Maboçoğlu, F. (2006). *Duygusal Zeka Ve Duygusal Zekanın Gelişimine Katkıda Bulunan Etkenler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Mashhood A. S. (2018). Childhood disadvantage, education, and psychological distress in adulthood: A three-wave population-based study. *Journal of Affective Disorders*, 229, 206-212, <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.12.051> (Erişim Tarihi: 22.01.2023)
- MEB (2014). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Eğitim Kurumları Yönetmeliği, Resmî Gazete Tarihi: 26.07.2014, Resmî Gazete Sayısı: 29072, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 22.02.2023).
- Nazik, B. (2000). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Oğuzkan, S. ve Oral, G. (1996). *Okulöncesi Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Öner, N. (1997). *Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Özdemir, K. (2018). Tarih Derslerinin Oyun ve Yarışma Tekniği ile İşlenmesi ile İlgili Öğrenci Görüşleri "Cevabı Bende Oyunu Örneği". *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 128-140.
- Özdemir, M. ve Dilekmen, M. (2017). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Duygusal Zekâlarının Anne-Baba Tutumu Akademik Başarı ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (4), 1655-1671.
- Özyürek, A. (2017). Okul Öncesi Çocuğa Sahip Anne-Babalara Yönelik "Çocuk Yetiştirmeye İlişkin Anne-Baba Görüşleri Ölçeği" ve "Anne-Baba Tutum Ölçeği" Geliştirme Çalışması. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 26-38.
- Rank, O. (2001). *Doğum Travması*. İstanbul. Metis Yayıncılık.
- Santrock, J. W. (2020). *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi*, 13. Baskı, Çevirenler: Galip Yüksel, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Saygılı, S. (2004). *Çocuklarda davranış bozuklukları*. İstanbul. Elit Yayınları.

- SB (2022). COVID-19 Nedir?, Sağlık Bakanlığı (SB), <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> (Erişim Tarihi: 18.01.2023).
- Seven, S. (2019). Erken Çocuklukta Ruh Sağlığını Korumak. *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, (46), 32-37
- Seyitoğlu, F. (2018). *Çocuk Anne Babasından Ne İster?*. 1. Baskı, İstanbul: Hayykitap.
- Solmaz Ay, B. (2017). *Korkusu olan ve olmayan 3-6 yaş arası çocukların, anne baba tutumlarının ve anne baba kaygısının çocukların korkularına olan etkisinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Şen, M. ve Teke, N. (2019). Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Akran Formu: Türkçe Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 20 (1), 82-90
- Tarasova, K. S. (2016). Development of Socio-emotional Competence in Primary School Children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 233, 128-132, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.10.166> (Erişim Tarihi: 22.01.2023).
- Tekindal, S. (2009). *Duyuşsal Özelliklerin Ölçülmesi İçin Araç Oluşturma*. Ankara. Pegem Yayınları.
- Titrek, O. (2010). *IQ'dan EQ'ya duyguları zekice yönetme*. Ankara. Pegem Yayınları.
- Topçuoğulları, Ş. (2021). *Müzik Eğitiminin Okul Çağı Çocuklarının Yabancı Dil Öğreniminde Alıcı Beceri Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Tuzcuoğlu, N., Azkeskin, K. E., Küsmüş, G. İ. ve Cengiz, Ö. (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Öz Düzenleme Becerileri ile Benlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel Sayı), 607-623
- Ulutaş, Ğ. ve Ömeroğlu, E. (2007). Anne-baba çocuk iletişimde duygusal zekanın rolü. *4.Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi*, İstanbul.
- UNICEF (2017). UNICEF: Son on yılda okula gitmeyen çocukların oranını düşürmede kaydedilen ilerleme neredeyse sıfır, <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCtenleri/unicef-son-y%C4%B1lda-okula-gitmeyen-%C3%A7ocuklar%C4%B1n-oran%C4%B1n%C4%B1-d%C3%BC%C5%9F%C3%BCrmede-kaydedilen-ilerleme> (Erişim Tarihi: 22.01.2023).
- Uykan, E. ve Akkaynak, M. (2019). Ebeveyn Tutumları ile Çocukların Öz Düzenlemeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6 (3), 1620-1644
- Uysal, H., Aydos, E. H. ve Akman, B. (2016). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sınıf Uyumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *GEFAD / GUJGEF*, 36 (3), 617-645.
- Ülgen, G. ve Fidan, E. (1987). *Çocuk Gelişimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Virtual University (2018). Robert Havighurst: Developmental, Theorist <https://vulms.vu.edu.pk/Courses/EDU302/Downloads/Developmental%20Task%20Theory%20by%20Robert%20Havighurst.pdf> (Erişim Tarihi: 22.01.2023)
- Webster, E. Kipling, Martin Corby K. and Staiano, Amanda E. (2019). Fundamental Motor Skills, Screen-Time, And Physical Activity İn Preschoolers. *Journal of Sport and Health Science*, 8 (2), 114-121.
- WHO (2020). WHO Director-General's remarks at the media briefing on COVID-2019 outbreak on 14 February 2020, World Health Organization (WHO), <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-2019-outbreak-on-14-february-2020> (Erişim Tarihi: 17.01.2023).
- WHO (2022). Coronavirus disease (COVID-19): Overview, https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 (Erişim Tarihi: 11.01.2023).
- Yalçın, V. ve Erden, Ş. (2018). Okul Öncesi Çocuklarının Akıllı Cihaz Kullanma Durumları Üzerine Ebeveyn Algılarının İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 461-480.
- Yavuzer, H. (2007). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2018). *Eğitim ve Gelişim Özellikleri ile Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yerli, S. (2009). *İlk ve orta öğretim okullarındaki yöneticilerin duygusal zeka ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki İstanbul Anadolu yakası örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldız, Ş. G. (2014). 6-12 Yaş Grubu Öğrencilerinin Okul Önlüklerinin Ergonomik Açıdan Değerlendirilmesi: Konya İlköğretim Okullarında Yapılan Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9 (1-2), 293-310.
- Yöktez (2019). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (10.01.2023)
- Yörükoğlu, A. (2016). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yükselmiş, Ö. (2022). Covid-19 Enfeksiyonunda Miyalji Şiddetinin Prognoz Üzerine Etkisi. *International Anatolia Academic Online Journal Health Sciences*, 8 (1), 122-127.